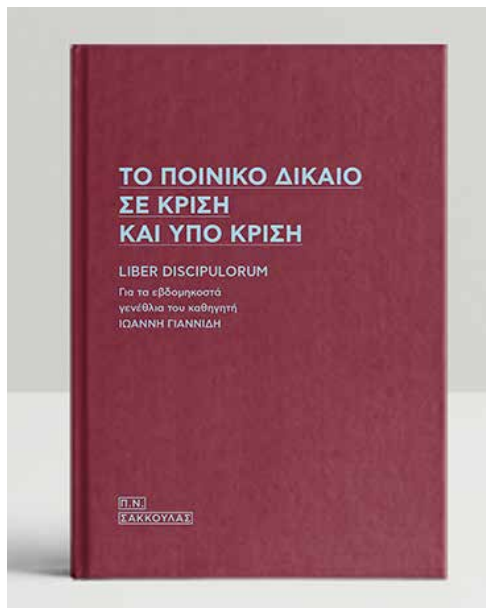

Το Ποινικό Δίκαιο σε κρίση και υπό κρίση – Liber Discipulorum (Για τα εβδομηκοστά γενέθλια του καθηγητή Ιωάννη Γιαννίδη)

Μαρία Ρηγοπούλου

Αντεισαγγελέας Πρωτοδικών, Δ.Ν.

Η έκδοση του παρόντος Τιμητικού Τόμου ενσαρκώνει την ιδέα μιας βίβλου μαθητών του τιμωμένου καθηγητή Ιωάννη Γιαννίδη ως ελάχιστο δείγμα ευγνωμοσύνης στον ακαδημαϊκό δάσκαλό τους, απόρροια του σταθερού προσωπικού και επιστημονικού δεσμού των συμμετεχόντων με τον μέντορά τους: ζωντανή απόδειξη του αριθμού αλλά πρωτίστως της ποιότητας της νεότερης γενιάς ποινικών επιστημόνων που αυτός «παρήγαγε» πέρα από τα στεγανά όρια δημιουργίας σχολής. Συγχρόνως ο αναγνώστης θα ανακαλύψει τρεις συμβολές συγγραφέων (Π. Βασιλακόπουλου, Ν. Μπιτζιλέκη και Κ. Παπαγεωργίου), με τους οποίους υπάρχει ένας ιδιαίτερος σύνδεσμος του τι-

μωμένου, πέρα από την φιλία μεταξύ συναδέλφων της γενιάς του, ώστε υπό το πρίσμα αυτό βρίσκουν αβίαστα την θέση τους στον παρόντα Τόμο.

Ο Τόμος, όπως άλλωστε ενδεικνύει ο τίτλος του: «Το Ποινικό Δίκαιο σε κρίση και υπό κρίση», συγκεντρώνει κριτικές μελέτες, που αναπτύσσουν ζητήματα από ένα ευρύ φάσμα θεμάτων εθνικού και ευρωπαϊκού ποινικού δικαίου. Πρόκειται για μια συλλογή είκοσι τριών πρωτότυπων συμβολών, οι οποίες διαρθρώνονται σε δύο γενικότερες θεματικές ενότητες: δεκατρείς μελέτες ουσιαστικού και εννέα μελέτες δικονομικού ποινικού δικαίου και την επιλογική μελέτη του Κ. Παπαγεωργίου «Για την ελευθερία της φιλίας» υπό την φιλοσοφική της θεώρηση. Αφετηρία αποτελεί η συμβολή του Δ. Κιούπη, ο οποίος επιχειρεί την σκιαγράφηση της επιστημονικής προσφοράς του τιμωμένου στο χώρο των ποινικών επιστημών, αναδεικνύοντας επιμέρους διαστάσεις της συνεχούς προσπάθειάς του να γεφυρώσει το «σκληροτράχηλο» χάσμα ποινικής θεωρίας και πράξης, έτσι όπως αυτή αποτυπώνεται χαρακτηριστικά στο συγγραφικό, το διδακτικό-ερευνητικό του έργο, την ουσιαστική συμβολή του στην διαδικασία κατάρτισης του νέου

Κώδικα Ποινικής Δικονομίας, την άσκηση ποινικής δικηγορίας με υψηλό αίσθημα ευθύνης και την συνεχή επιστημονική του δραστηριοποίηση ιδίως μέσω της Ελληνικής Εταιρείας Ποινικού Δικαίου.

Με αφορμή τρεις σημαντικές διατάξεις του νέου Ποινικού Κώδικα από διαφορετικά πεδία της γενικής θεωρίας του εγκλήματος (συμμετοχική ευθύνη, νομοθετικός ορισμός της ιδιαίτερης νομικής υποχρέωσης των εγκλημάτων μη γνήσιας παράλειψης του άρθρου 15 ΠΚ, άρση του καταλογισμού κατ' άρθρο 33 ΠΚ), ιδωμένες ως έκφραση εντονότερης νομοθετικής παρέμβασης και περιορισμού της ερμηνευτικής ελευθερίας του δικαστή, ο Ν. Μπιτζιλέκης εξετάζει το πώς κατανέμεται το ρυθμιστικό πεδίο μεταξύ νομοθετικής και δικαστικής εξουσίας με κριτήριο τις δικαιοπολιτικές εγγυήσεις ενός κράτους δικαίου: τον σεβασμό στις αρχές της νομιμότητας και της αναλογικότητας. Κρίσιμες πτυχές της πρόσφατης κρίσης του κράτους δικαίου στην Ευρωπαϊκή Ένωση με αφορμή την παραβίαση της δικαστικής ανεξαρτησίας από ορισμένα κράτη μέλη παρουσιάζει ο Α. Τζαννετής, διερευνώντας την ενωσιακή κατοχύρωσή της υπό το πρίσμα της νομολογίας του ΔΕΕ, το οποίο προέκρινε την διάταξη του άρθρου 19 παρ. 1 εδ. β' ΣΕΕ ως θεμέλιο αξιολόγησης δομικών συστημικών μεταβολών του status των εθνικών δικαστών. Την ατελέσφορη προσπάθεια του ιστορικού νομοθέτη του νέου Ποινικού Κώδικα να θέσει φραγμό σε οποιαδήποτε ουσιαστική αντικειμενική θεωρία για την αυτουργία με την τροποποίηση της διάταξης του άρθρου 45 περί συναυτουργίας, πραγματεύεται η μελέτη του Ι. Μοροζίνη, καταδεικνύοντας με στέρεα δογματικά επιχειρήματα ότι η τυπική αντικειμενική θεωρία αφενός μεν ουδέποτε κατ' ουσίαν επικράτησε ως κριτήριο οριοθέτησης της αυτουργίας, αφετέρου δε, εξαντλεί την πρακτική της χρησιμότητα ως θεωρία για την μοναυτουργία, όπου όμως και πάλι δεν ικανοποιεί, αν δεν συνοδεύεται από μια θεωρία για το ζήτημα της αιτιότητας στα ουσιαστικά εγκλήματα. Τα δογματικά ζητήματα που αναφέρονται εξ αφορμής των νέων περί συμμετοχής διατάξεων αναπτύσσει διεξοδικά ο Π. Χριστόπουλος, επιχειρώντας να συγκεράσει την υιοθέτηση του τυπικού αντικειμενικού κριτηρίου με μια μεικτή (τυπική-ουσιαστική) εκδοχή του κριτηρίου της λειτουργικής κυριαρχίας επί της πράξεως. Στο πλαίσιο μιας εκ νέου προσέγγισης του άρθρου 14 ΠΚ, ο Κ. Τσίνας προβαίνει σε μια καταγραφή επιστημολογικής φύσεως προβληματισμών που λανθάνουν στην κριτική κατά του νομοθετικού ορισμού του εγκλήματος, συντασσόμενος κατ' αποτέλεσμα με την θέση που, καταρχήν, και ο τιμώμενος εκφράζει στο θεωρητικό του έργο για την «Αιτιολόγηση των αποφάσεων των ποινικών δικαστηρίων» για το φαινόμενο του νομοθετικού ορισμού νομικών εννοιών. Με αφετηρία την σύγχρονη φιλοσοφική και επιστημονική συζήτηση για την ηθική θέση των ζώων, ο Α. Αναγνωστόπουλος εξετάζει το ισχύον νομοθετικό πλαίσιο, προκειμένου να φωτίσει την ιδιάζουσα θέση που *de lege lata* κατέχουν τα ζώα μεταξύ υποκειμένων και αντικειμένων του δικαίου, καταλήγοντας στην ένταξή τους σε μια ενδιάμεση κατηγορία αυτοτελών φορέων δικαιωμάτων, που περιλαμβάνει τα ζώα και τα έμβρυα, στα οποία προσνέμεται status ατελών υποκειμένων του δικαίου. Στο πεδίο της

θεωρίας της ποινής, ο αναγνώστης θα ανακαλύψει δύο μελέτες, και ειδικότερα, τις κριτικές παρατηρήσεις επί της περί ποινής διδασκαλίας του Ν. Ανδρουλάκη (Π. Βασιλακόπουλος), καθώς και την αξιοποίηση της διδασκαλίας των θέσεων ποινής για την εύρεση, την αιτιολογία και τον αναιρετικό έλεγχο του ύψους της στερητικής της ελευθερίας ποινής (Γ. Γιαννούλης).

Στο πεδίο του ειδικού μέρους του ποινικού δικαίου, ο Α. Αλαπάντας, υιοθετώντας μια θεώρηση της εγκληματικής οργάνωσης ως οιονεί νομικού προσώπου με χαρακτηριστικά που προσομοιάζουν προς τα νομικά πρόσωπα σωματειακής δομής σε αντιδιαστολή με τα χαρακτηριστικά της συμμορίας που προσομοιάζουν στο βασικό τύπο της αστικής εταιρείας χωρίς νομική προσωπικότητα (άρθρα 741 επ. ΑΚ), αναλύει τα κριτήρια διάκρισης μεταξύ των δύο αυτών εγκλημάτων υπό τον ισχύοντα Ποινικό Κώδικα. Δογματικά ζητήματα των εγκλημάτων της απάτης, της εκβίασης και της ανθρωποκτονίας από πρόθεση εξετάζει ο Κ. Βαθιώτης μέσα από την πλοκή του αστυνομικού μυθιστορήματος «Χωρίς Ταυτότητα» του Γιάννη Μαρή, αναδεικνύοντας συγχρόνως την ιδιαίτερη γοητεία των παραδόσεων του τιμωμένου, κατά τις οποίες η μεταδοτικότητα του συνδυάζονταν με παραδείγματα ειλημμένα από τον χώρο της τέχνης προς τον σκοπό της εμπέδωσης θεωρητικών ζητημάτων. Η συμβολή του Θ. Σάμιου παρέχει μια αναλυτική ερμηνευτική προσέγγιση της τυποποίησης της κλοπής με διάρρηξη (άρ. 372 παρ. 1 περ. γ' ΠΚ) υπό τον νέο Ποινικό Κώδικα, καταλήγοντας σε συνεπείς δογματικές θέσεις για την οριοθέτηση του αξιοποίνου της πράξης. Τέλος, στο πεδίο των ειδικών ποινικών νόμων εντάσσεται η μελέτη του Δ. Καραμαγκιώλη για την χειραγώγηση της αγοράς με τη δημοσίευση ανακριβών οικονομικών καταστάσεων υπό το ισχύον θεσμικό πλαίσιο του Ν. 4443/2016.

Στο δεύτερο μέρος του Τιμητικού Τόμου περιέχονται μελέτες από το πεδίο του δικονομικού ποινικού δικαίου, στο οποίο άλλωστε μετατοπίστηκε σταδιακά το ενδιαφέρον του τιμωμένου μετά την διάγνωσή του για την βαθιά κρίση της κλασικής ποινικής δογματικής και την ανάδειξη της ποινικής δικονομικής σκέψης ως κύριου οργάνου εξασφάλισης της εγγυητικής λειτουργίας του ποινικού δικαίου. Ειδικότερα, η Ι. Αναστασοπούλου αναλύει τις μορφές των εσωτερικών ερευνών σε επιχειρήσεις στο πλαίσιο διαφορετικών εννόμων τάξεων (ΗΠΑ, Γερμανία), καθώς και την προβληματική της αποδεικτικής αξιοποίησης του συλλεγέντος υλικού στο πλαίσιο της τυχόν μετέπειτα ποινικής διαδικασίας υπό το πρίσμα της αρχής της μη αυτοενοχοποίησης και του δικαιώματος σε δίκαιη δίκη. Περαιτέρω, στην μελέτη του για τον θεσμό των «προστατευόμενων» μαρτύρων, «χάρτινων» μαρτύρων και των «μαρτύρων δημοσίου συμφέροντος», ο Ι. Ανδρουλάκης επισημαίνει ορισμένες αδυναμίες του ισχύοντος νομικού πλαισίου, με αναφορά και στις τρέχουσες εξελίξεις ενόψει επικείμενης ενσωμάτωσης στο ήδη υπάρχον θεσμικό πλαίσιο της πρόσφατης οδηγίας (ΕΕ) 2019/1937 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της Ε.Ε. της 23ης Οκτωβρίου 2019. Ακολουθούν δύο μελέτες σχετικά με τη νέα διάταξη του άρθρου 363 ΚΠΔ, και ειδικότερα για την ανάγνωση των ενόρκων καταθέσεων υπό το

πρίσμα της νομολογίας του ΕΔΔΑ, καθώς και τη θέση της νομολογίας του Ακυρωτικού επί των αναφερομένων ζητημάτων του προϊσχύσαντος και του ήδη ισχύοντος δικονομικού πλαισίου (Α. Δημάκης), το δικαίωμα του κατηγορουμένου να εξετάζει μάρτυρες κατηγορίας και ιδίως ζητήματα που ανακύπτουν κατά το τρίτο χρονικά στάδιο ελέγχου περιορισμών του δικαιώματος σύμφωνα με τη νομολογία του ΕΔΔΑ (Α. Διονυσοπούλου). Παραδείγματα εφαρμογής της λειτουργικής μεθόδου και των ιδεατών τύπων για σκοπούς ανάλυσης και σύγκρισης στο πεδίο της ποινικής δικονομίας παρουσιάζονται από τον Ε. Μπίλη, αποτελώντας την βάση έρευνας ως προς τις σύγχρονες μορφές εμφάνισης της εναλλακτικής ποινικής δικαιοσύνης. Η μελέτη του Ο. Ναμιά πραγματεύεται την αρχή της ειδικότητας ως γενικώς αναγνωρισμένου κανόνα του διεθνούς δικαίου για την καταπολέμηση του διασυνοριακού εγκλήματος, τις δικονομικές συνέπειες από την παραβίασή της και την θεραπεία τους, καθώς και την αντιμετώπισή της από τη νομολογία. Τη θέση του θύματος στην ελληνική ποινική δίκη υπό το πρίσμα των σχετικών ενωσιακών και διεθνών επιταγών, αλλά και της πρόσφατης τροποποίησης των Κωδίκων του ποινικού μας συστήματος, εξετάζει ο Β. Πετρόπουλος, καταδεικνύοντας, σε αναλογία με όσα ο τιμώμενος είχε επισημάνει για τη θέση του θύματος στο ουσιαστικό ποινικό δίκαιο, ότι η αναγκαιότητα και ο τρόπος ένταξης του θύματος στο σύστημα κανόνων μιας ποινικής διαδικασίας άπτονται των ποιοτικών γνωρισμάτων της ποινικής δίκης. Στις αλλαγές που επέφερε ο νέος ΚΠΔ στο κανονιστικό πεδίο της αρμοδιότητας των ποινικών δικαστηρίων και των ενδίκων μέσων κατά βουλευμάτων και αποφάσεων εστιάζει η συμβολή του Α. Τριανταφύλλου, παραθέτοντας τις λύσεις που επέλεξε ο νομοθέτης σε επιμέρους ζητήματα που είχαν απασχολήσει στο παρελθόν την θεωρία και την πράξη. Τέλος, ο Γ. Τριανταφύλλου εξετάζει την ποινική ευθύνη μελών οργάνων διοίκησης και εκπροσώπων επιχειρήσεων, καθώς και των *de facto* διαχειριστών βάσει ειδικών προβλέψεων στον Ποινικό Κώδικα και σε ειδικούς ποινικούς νόμους.

Πρόκειται αναμφίβολα για ένα έργο με συμβολές υψηλής επιστημονικής ποιότητας, οι οποίες αναδεικνύουν την πολύπλευρη συνεισφορά του τιμωμένου στην ποινική επιστήμη και προσφέρουν ερεθίσματα για περαιτέρω επιστημονικό διάλογο κατά την εφαρμογή των νέων κωδίκων. Τον επιστημονικό αυτό διάλογο μεταξύ θεωρίας και πράξης καλλιέργησε σε υψηλό επίπεδο τόσο με την πνευματώδη και χαρισματική διδασκαλία του ο τιμώμενος στις πανεπιστημιακές αίθουσες όσο και με την διαρκή παρουσία του σε αυτές των δικαστηρίων, εμφυσώντας σε όσους από εμάς έχουμε την τιμή να αποκαλούμαστε μαθητές του την αγάπη για το Ποινικό Δίκαιο και την επιστημονική έρευνα.